

BARBARA JELONEK–JARCO*

UWAGI O POZWANIU DŁUŻNIKA I JEGO MAŁŻONKA ORAZ SYTUACJI WIERZYCIELA DŁUŻNIKA POZOSTAJĄCEGO W ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIM

1. UWAGI WSTĘPNE

Kwestie materialnoprawne związane z odpowiedzialnością majątkiem wspólnym małżonków za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich uregulowane zostały w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. — Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹, natomiast przepisy te uzupełniają uregulowania proceduralne dotyczące postępowania egzekucyjnego zamieszczone w ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego². Rozwiązania proceduralne umożliwiają realizację norm zawartych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym i dopiero łączna analiza przepisów materialnoprawnych, jak i proceduralnych pozwala na przedstawienie sytuacji wierzyciela osoby pozostającej w związku małżeńskim. Aspekty materialnoprawne odpowiedzialności majątkiem wspólnym małżonków za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich są przedmiotem licznych opracowań, natomiast celem niniejszego artykułu jest przedstawienie uwag o tym, w jaki sposób wierzyciel może dochodzić swych praw przeciwko małżonkowi dłużnika, aby uzyskać najpełniejsze zaspokojenie swojej wierzytelności. Analizy wymaga przede wszystkim dopuszczalność pozwania małżonka dłużnika w przypadku, gdy wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków (art. 41 § 1 k.r.o.). W razie pozytywnej odpowiedzi na to pytanie konieczne jest rozważenie, jak powinno w takim przypadku brzmieć żądanie pozwu i w konsekwencji sentencja wyroku wydanego

---

* Autorka jest adiunktem w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, adwokatem.

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 788 ze zm.

² Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.

przeciwko małżonkowi dłużnika. Dalej, istotne jest omówienie kwestii zabezpieczenia powództw wytaczanych przez wierzyciela przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim.

Wydawać by się mogło, że są to zagadnienia niebudzące wątpliwości i jako takie niewymagające dalszej analizy, jednak jest to wrażenie złudne. W artykule podjęto próbę rozwiązania spornych kwestii oraz zwrócono uwagę na te zagadnienia, które dla wierzyciela mają istotne znaczenie, a to kwestie procesowe na gruncie art. 52 § 1a k.r.o. oraz wpływ ogłoszenia upadłości dłużnika pozostającego w związku małżeńskim na sytuację prawną wierzyciela.

Przedstawione problemy omówiono w kolejnych częściach opracowania.

2. SYTUACJE OBJĘTE HIPOTEZĄ ART. 41 § 1 K.R.O. — ZAGADNIENIE LEGITYMACJI BIERNEJ MAŁŻONKA DŁUŻNIKA

Zgodnie z art. 41 § 1 k.r.o., jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków. Powstaje więc pytanie, kogo może pozwać wierzyciel w przypadkach, gdy spełnione są przesłanki określone w tym przepisie. Można tu wskazać dwa rozwiązania: 1) wierzyciel pozywa tylko małżonka-dłużnika oraz 2) wierzyciel pozywa oboje małżonków.

W przypadku wskazanym jako pierwszy, gdy wierzyciel pozywa tylko dłużnika, uzyskuje tytuł egzekucyjny jedynie przeciwko dłużnikowi. Do nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika znajduje wtedy zastosowanie art. 787 k.p.c. — postępowanie klauzulowe na podstawie tego przepisu stanowi więc uproszczoną formę uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika.

Zgodnie z art. 787 k.p.c. tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności także przeciwko jej małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika. Przepis ten umożliwia wierzycielowi realizację w trybie egzekucji sądowej uprawnienia do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków, którego materialnoprawną podstawą jest przepis art. 41 k.r.o. Do analizy tego przepisu przyjdzie nam jeszcze powrócić.

Jako drugie możliwe rozwiązanie wskazano pozwanie przez wierzyciela obojga małżonków, jednakże jego dopuszczalność jest sporna³. Przeciwnicy takiego

---

³ Jeszcze przed nowelizacją art. 41 k.r.o. przeciwko takiemu rozwiązaniu opowiadał się J. Jodłowski: *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1970 r., I CR 151/70*, Państwo i Prawo (dalej: PiP) 1972, z. 4,

rozwiązania, powołując się na zasadę jednotorowości dochodzenia roszczeń, wskazują postępowanie klauzulowe jako jedyną drogę uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika. Podkreślają także, że małżonek dłużnika nie jest dłużnikiem, ponosi jedynie odpowiedzialność majątkową i dlatego nie można skutecznie dochodzić od niego spełnienia świadczenia⁴. Wskazuje się również, że w razie wytoczenia powództwa przeciwko obojgu małżonkom małżonek dłużnika nie miałby możliwości obrony swych praw⁵.

Odpowiedź na pytanie o możliwość pozwania obojga małżonków ma istotne znaczenie z punktu widzenia praktyki. Jak bowiem wynika z przytoczonego wcześniej art. 787 k.p.c., jedną z przesłanek uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika jest udowodnienie przez wierzyciela, że czynność, z której wynika wierzytelność, została dokonana za zgodą tego małżonka. W tym zakresie wierzyciel może posłużyć się zarówno dokumentem urzędowym, jak i prywatnym. Powstaje zatem problem w sytuacji, gdy zgoda została co prawda przez małżonka udzielona, ale nie w formie pisemnej — w takim przypadku wierzyciel nie uzyska bowiem klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w trybie art. 787 k.p.c.

Problem ten rozwiązywałaby możliwość pozwania przez wierzyciela łącznie dłużnika i jego małżonka. W takiej bowiem sytuacji sąd w postępowaniu rozpoznawczym oceniałby także istnienie zgody małżonka bądź jej braku na zaciągnięcie zobowiązania, a to celem ustalenia, czy wierzytelność podlega zaspokojeniu z majątku wspólnego. Fakt wyrażenia zgody przez małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania poza postępowaniem klauzulowym może być wykazany wszelkimi dostępnymi dowodami, ponieważ przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie zastrzegają wymogu formy dla zgody, o której mowa w art. 41 k.r.o.⁶ W takim przypadku, skoro tytuł egzekucyjny został wydany przeciwko obojgu małżonkom, nadanie mu klauzuli wykonalności nastąpi na zasadach ogólnych. Artykuł 787 k.p.c. nie znajdzie zastosowania⁷, a tym samym nie będzie konieczne przedstawienie dokumentu prywatnego bądź urzędowego, z którego wynika fakt udzielenia przez małżonka dłużnika zgody na zaciągnięcie zobowiązania.

---

s. 166; J. Klimkowicz: *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1972 r., II CR 35/72*, Nowe Prawo 1973, nr 11, s. 1703; obecnie T. Smoczyński (w.): *System prawa prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, pod red. T. Smoczyńskiego, Warszawa 2009, s. 498–499; T. Mróz: *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej*, Warszawa 2011, s. 192.

⁴ J. Krajewski: *Procesowa ochrona praw małżonka przed egzekucją prowadzoną przeciwko jego małżonkowi* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, pod red. W. Broniewicza i in., Wrocław 1967, s. 149.

⁵ J. Jodłowski: *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1970 r.*..., *op. cit.*, s. 166.

⁶ M. Sychowicz (w:) H. Ciepla, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 252.

⁷ Tak też E. Wengerek: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wydanie uaktualnione, pod red. M. Romańskiej, Warszawa 2009, s. 204.

Przyjąć należy, że brak jest podstaw do uznania, że wierzyciel nie może pozwać obojga małżonków i należy dopuścić taką możliwość⁸. Nie jest zasadne stanowisko, zgodnie z którym aktualna konstrukcja prawna odpowiedzialności małżonka dłużnika, a także przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące wykonania wyroku przemawiają przeciwko możliwości pozwania obojga małżonków.

Argument, zgodnie z którym konstrukcja prawa odpowiedzialności małżonka dłużnika skutkuje tym, że nie można go pozwać łącznie z dłużnikiem, nie przekonuje. Do analizy tego problemu przyjdzie nam powrócić w dalszej części niniejszego opracowania, jako że łączy się on z kolejnym zagadnieniem, a mianowicie tym, jak powinno zostać sformułowane żądanie pozwu w razie dopuszczenia możliwości pozwania obojga małżonków w sytuacjach objętych zakresem art. 41 § 1 k.r.o.

Nie przekonuje także twierdzenie, zgodnie z którym przyjęcie dopuszczalności pozwania obojga małżonków skutkowałoby utratą *ratio legis* przez art. 787 k.p.c. Jeżeli bowiem wierzyciel dysponuje dokumentami, o których mowa w tym przepisie, i za ich pomocą potrafi wykazać fakt udzielenia przez małżonka dłużnika zgody na zaciągnięcie zobowiązania, prostszą formułą uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko niemu jest tryb określony w art. 787 k.p.c. i nie ma potrzeby pozywania małżonka dłużnika. Przepis art. 787 k.p.c. dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy tytuł egzekucyjny został wydany przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim, natomiast nie wynika z niego, by tytuł egzekucyjny nie mógł zostać wydany przeciwko obojgu małżonkom. Zasada jednotorowości postępowania przewidzianego do dochodzenia (obrony) praw przysługujących stronom (uczestnikom)⁹ nie stanowi przeszkody do łącznego pozwania dłużnika oraz jego małżonka. Jak trafnie podkreśla F. Zedler, wytoczenie powództwa przeciwko obojgu małżonkom jest korzystniejsze dla wierzyciela niż wytoczenie powództwa przeciwko samemu dłużnikowi i następnie uzyskanie klauzuli wykonalności w trybie art. 787 k.p.c.¹⁰ W takim bowiem przypadku małżonek dłużnika nie ma możliwości wytoczenia powództwa przeciwegzekucyjnego na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., zaś roz-

---

⁸ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 stycznia 1998 r., I ACa 1024/97, Prawo Gospodarcze 1999, nr 2; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2008 r., I CNP 120/07, Legalis; A. Lutkiewicz–Rucińska: *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz–Gdańsk 2003, s. 237; M. Olczyk: *Komentarz do ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy — Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 04.162.1691)*, LEX/el 2005; M. Sychowicz (w:) H. Cieplą, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, op. cit., s. 254; wcześniej J.St. Piątkowski (w:) *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, pod red. J.St. Piątkowskiego, Ossolineum 1985, s. 463.

⁹ Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 29 września 1948 r., Wa C. 162/48, LexPolonica nr 323637; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 1968 r., III CZP 89/67, OSNCP 1969, nr 1, poz. 3; W. Siedlecki: *System środków zaskarżenia według nowego kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 1965, z. 5–6, s. 698.

¹⁰ F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976, s. 93. Podobnie J.St. Piątkowski (w:) *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, op. cit., s. 463.

strzygnięcie wszystkich spornych kwestii między wierzycielem a małżonkami następuje w toku postępowania. Dzięki temu po zakończeniu procesu sytuacja wierzyciela jest jasna. Podkreślenia wymaga także, że w przypadku pozwania obojga małżonków inaczej przedstawia się możliwość uzyskania zabezpieczenia roszczenia na majątku wspólnym (por. uwagi poniżej).

Podsumowując, postępowanie klauzulowe, uregulowane w art. 787 k.p.c., stanowi uproszczoną formę uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika i pozwala wierzycielowi uniknąć konieczności pozywania równocześnie dłużnika i jego małżonka. Nie wyklucza ono jednak możliwości pozwania obojga małżonków¹¹.

Nie można jednak w tym miejscu pominąć prezentowanego w literaturze stanowiska, zgodnym z którym do nadania klauzuli wykonalności wyrokowi wydanemu przeciwko obojgu małżonkom znajduje zastosowanie art. 787 k.p.c., a nie przepisy ogólne o nadawaniu klauzuli wykonalności. Zgodnie z tym poglądem wyrok wydany przeciwko obojgu małżonkom nie spełnia cech dokumentu, o jakim mowa w art. 787 czy 787¹ k.p.c., ponieważ w jego sentencji nie ma stwierdzenia zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania¹².

Takie stanowisko nie wydaje się trafne. Przepis art. 787 k.p.c. ma zastosowanie wyłącznie w sytuacji, gdy wierzyciel dysponuje tytułem egzekucyjnym wystawionym przeciwko małżonkowi będącemu dłużnikiem¹³. Natomiast w tych wypadkach, gdy w wyniku realizacji uprawnień wierzyciela wynikających z art. 41 § 1 k.r.o. doszło do wydania tytułu egzekucyjnego przeciwko obojgu małżonkom, art. 787 k.p.c. nie znajduje zastosowania, a nadanie klauzuli wykonalności temu tytułowi następuje na zasadach ogólnych¹⁴. Brak jakichkolwiek podstaw, by hipotezą art. 787 k.p.c. obejmować — wbrew literalnemu brzmieniu tego przepisu — także te przypadki, w których tytuł egzekucyjny został wystawiony przeciwko obojgu małżonkom. Skoro już w toku postępowania prowadzonego przeciwko obojgu małżonkom został przez sąd ustalony fakt udzielenia zgody przez małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania (co potwierdza wyrok uwzględniający powództwo przeciwko obojgu małżonkom), nie jest dopuszczalne ponowne badanie tej kwestii w toku postępowania klauzulowego (art. 365 k.p.c.).

Oczywiście, przy przyjęciu wyżej omówionego stanowiska pozwanie obojga małżonków nie daje wierzycielowi praktycznie żadnych korzyści, skoro i tak celem uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika musi on dodat-

¹¹ K. Flaga-Gieruszyńska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2010, s. 1355; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2008 r., I CNP 120/07, Legalis.

¹² T. Smyczyński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 11, *op. cit.*, s. 499.

¹³ Por. E. Wengerek: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 123; F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, *op. cit.*, s. 79.

¹⁴ A. Marciniak (w:) K. Piasecki, A. Marciniak: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, t. III, Warszawa 2012, Legalis.

kowo w toku postępowania klauzulowego wykazać dokumentem prywatnym lub urzędowym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika.

3. PROBLEM SFORMUŁOWANIA ŻĄDANIA POZWU I W KONSEKWENCJI SENTENCJI WYROKU WYDANEGO PRZECIWKO MAŁŻONKOWI DŁUŻNIKA

Udzielenie pozytywnej odpowiedzi na pytanie o możliwość pozwania obojga małżonków powoduje, że konieczne jest rozważenie kolejnej kwestii, a mianowicie, jak powinno w takim przypadku brzmieć żądanie pozwu i w konsekwencji sentencja wyroku? Pytanie to jest konsekwencją tego, że (zgodnie z dominującym poglądem) małżonek dłużnika nie jest dłużnikiem, lecz odpowiada za cudzy dług. Brak obowiązku świadczenia na gruncie przepisów prawa materialnego jest trudny do pogodzenia z zasadami prawa procesowego.

Można tu wskazać dwie możliwości. Zgodnie z pierwszą wierzyciel wnosi pozew, w którym żąda zasądzenia od obojga małżonków w ten sposób, że spełnienie świadczenia przez jednego z nich zwalnia w tym zakresie także drugiego małżonka, z zastrzeżeniem na rzecz małżonka dłużnika możliwości powołania się w czasie egzekucji na ograniczenie jego odpowiedzialności do składników majątku wspólnego (art. 319 k.p.c.). Zastrzeżenie, o jakim mowa w art. 319 k.p.c., jest o tyle istotne, że zgodnie z art. 837 k.p.c.: „Dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym”. Przyjmuje się, że jeżeli w wyroku brak takiego zastrzeżenia, pozwany może dochodzić swoich praw, wytaczając powództwo o ustalenie (art. 189 k.p.c.). Natomiast zgodnie z drugim rozwiązaniem wierzyciel powinien wnieść pozew, w którym żąda zasądzenia jedynie od dłużnika i zobowiązania małżonka dłużnika do znoszenia egzekucji zasądzonej należności z majątku wspólnego. Tu pojawiają się szeroko rozważane problemy i pytania, czy żądanie znoszenia egzekucji mieści się w którejkolwiek kategorii powództw (o świadczenie, ustalenie lub ukształtowanie stosunku prawnego) oraz czy wyrok opiewający na znoszenie egzekucji nadawałby się do wykonania¹⁵.

Kwestię odpowiedzialności małżonka dłużnika za zobowiązania zaciągnięte za jego zgodą reguluje art. 41 § 1 k.r.o. W literaturze brak zgody co do kwalifikacji prawnej stosunku zachodzącego między wierzycielem a małżonkiem dłużnika. Zgodnie z przeważającym stanowiskiem z art. 41 k.r.o. wynika, że małżonek dłuż-

---

¹⁵ T. Mróz: *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej*, Warszawa 2011, s. 179 i powołana tam literatura; F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, *op. cit.*, s. 97.

nika nie jest dłużnikiem, natomiast ponosi odpowiedzialność za zobowiązania swojego małżonka (za cudzy dług)¹⁶. Prezentowany jest także pogląd, zgodnie z którym wierzycielowi przysługuje roszczenie nie tylko wobec dłużnika, lecz także przeciwko małżonkowi dłużnika, a roszczenie to przyznaje wierzycielowi art. 41 k.r.o.¹⁷ Jest to roszczenie wierzyciela wobec małżonka dłużnika o zaspokojenie długu drugiego małżonka z majątku wspólnego, będące pochodną roszczenia, jakie przysługuje wierzycielowi wobec samego dłużnika, i warunkiem istnienia tego roszczenia jest istnienie długu.

Podjmując próbę dokonania kwalifikacji prawnej statusu małżonka dłużnika, w pierwszej kolejności można wskazać, że nie ma wątpliwości, że małżonek wyrażający zgodę na dokonanie czynności prawnej przez drugiego małżonka nie staje się stroną tej czynności prawnej¹⁸. Dalej, nie można pominąć stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w uchwale z dnia 24 października 2004 r.¹⁹, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że współmałżonek dłużnika sam nie jest dłużnikiem, lecz odpowiada jedynie majątkiem wspólnym za dług według zasad z art. 41 k.r.o., jednak dalej zauważył: „Wprawdzie dłużnikiem wierzyciela jest tylko jeden z małżonków, ale przecież drugi małżonek także jest zobowiązany wobec wierzyciela. Za dług swojego współmałżonka ponosi on odpowiedzialność ze wspólnego majątku. Jest więc niewątpliwie osobą zobowiązaną wobec wierzyciela, tyle iż to zobowiązanie ogranicza się do odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania przez dłużnika. [...] Poczynione ustalenia prowadzą do wniosku, że chociaż należy wyraźnie odróżnić sytuację małżonka, który jest dłużnikiem, od sytuacji małżonka, który tylko odpowiada za dług, to nie ma przeszkód, aby obu małżonków określać mianem dłużnika. Są to wprawdzie dłużnicy z dwu różnych stosunków zobowiązaniowych, ale jednak uprawnione jest używanie dla nich tego samego określenia”. Stanowisko to zostało skrytykowane²⁰. Wskazano, że przedstawiona wykładnia art. 41 k.r.o., choć doprowadziła do sformułowania słusznej tezy, nie jest trafna. Przepis ten bowiem z całą pewnością nie wprowadza swego rodzaju odpowiedzialności gwarancyjnej współmałżonka dłużnika ani tym bardziej odpowiedzialności odszkodowawczej, która wchodziłaby w grę na wypadek niespełnienia świadczenia przez zobowiązanego. Stanowisko to zasługuje na aprobatę. Przepis

¹⁶ J.St. Piątkowski (w:) *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, op. cit., s. 448, F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, op. cit., s. 38; A. Lutkiewicz-Rucińska: *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz–Gdańsk 2003, s. 155 i powołana tam literatura.

¹⁷ F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, op. cit., s. 40.

¹⁸ T. Mróz: *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej...*, op. cit., s. 173; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2005 r., V CK 799/04, Legalis.

¹⁹ III CZP 72/03, OSP 2004, z. 9, poz. 116. Należy jednak zwrócić uwagę na okoliczności faktyczne sprawy, w której zostało wydane to orzeczenie — chodziło o możliwości objęcia tzw. skargą pauliańską czynności dokonanej przez jednego z małżonków.

²⁰ Głosa M. Pyziak-Szafnickiej, OSP 2004, z. 9, s. 499.

art. 41 k.r.o. nie daje żadnych podstaw do konstruowania tego typu odpowiedzialności małżonka dłużnika względem wierzyciela²¹.

Wyrażony został także pogląd, zgodnie z którym z art. 787 oraz art. 787¹ k.p.c. wynika, iż dłużnikiem w rozumieniu prawa materialnego jest małżonek, który zaciągnął zobowiązanie i którego przede wszystkim dotyczy tytuł egzekucyjny, natomiast rozszerzenie klauzuli wykonalności na małżonka tego dłużnika jest obwarowane dodatkową przesłanką — wykazaniem przez wierzyciela, że wierzytelność stwierdzona tym tytułem egzekucyjnym powstała za zgodą współmałżonka. Nie jest on więc dłużnikiem z tego stosunku materialnoprawnego, ale znosi egzekucję (ponosi odpowiedzialność) ze wszystkich składników majątku wspólnego²². Zauważono, że: „Małżonek dłużnika nie jest osobą trzecią w rozumieniu prawa materialnego, lecz ma swoistą pozycję prawną względem wierzyciela swojego współmałżonka, właśnie ze względu na wynikającą z małżeństwa wspólność majątkową. Pozycję prawną małżonka dłużnika wyznaczają przepisy kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu egzekucyjnym”²³.

Sytuację małżonka dłużnika można spróbować porównać z położeniem „dłużnika rzeczowego”²⁴. W prawie rzeczowym można wyróżnić dwa poglądy dotyczące pozycji zastawcy i właściciela nieruchomości (prawa) obciążonej hipoteką. Zgodnie z dominującym w polskim piśmiennictwie poglądem prawa zastawnicze stwarzają zobowiązanie właściciela obciążonej rzeczy do zapłaty²⁵. Właściciel staje się więc tzw. dłużnikiem rzeczowym, przy czym jego odpowiedzialność za spełnienie świadczenia ograniczona jest do przedmiotu obciążonego prawem zastawniczym. Prezentowane jest jednak także stanowisko kwestionujące uprawnienie wierzyciela do żądania zapłaty od właściciela rzeczy niebędącego dłużnikiem osobistym²⁶. Według tego poglądu na dłużniku rzeczowym ciąży wyłącznie obowiązek znoszenia czy ścierpienia egzekucji (*pati*).

---

²¹ Podobnie jak brak podstaw do przyjmowania odpowiedzialności *in solidum* małżonków — taki pogląd wyraził A. Dyoniak: *Odpowiedzialność majątkowa małżonków wobec osób trzecich*, Warszawa–Poznań 1980, s. 64.

²² T. Smoczyński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 11, *op. cit.*, s. 488.

²³ *Ibidem*, s. 489.

²⁴ Posługiwanie się takim terminem budzi w literaturze kontrowersje, stąd zamieszczam go w cudzysłowie.

²⁵ Por. B. Błażejczak: *Powstanie i przedmiot hipoteki*, Poznań 1968, s. 9; J. Ignatowicz, J. Wasilkowski (w:) *System prawa cywilnego*, t. 2, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, pod red. J. Ignatowicza, Ossolineum 1977, s. 759–760; A. Szpunar: *Odpowiedzialność właściciela nieruchomości niebędącego osobistym dłużnikiem hipotecznym*, Rejent 1999, nr 11, s. 17 i n.; A. Marciniak: *Dochodzenie roszczeń zabezpieczonych zastawem lub hipoteką*, Sopot 2001, s. 64; E. Gniewek: *Egzekucja odpowiedzialności dłużników rzeczowych* (w:) *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, pod red. M. Pyziak–Szafranieckiej, Kraków 2004, s. 726.

²⁶ J. Pisuliński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2007, s. 779 i n.; B. Swaczyna: *Hipoteka umowna*, Warszawa 2007, s. 103 i n.; *idem* (w:) M. Kučka, J. Pisuliński, Ł. Przyborowski, B. Swaczyna: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, pod red. J. Pisulińskiego, Warszawa 2011, s. 61; K. Zaradkiewicz: *Tzw. zastaw nieakcesoryjny w polskim prawie cywilnym. Uwagi ogólne na tle ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2000, z. 2, s. 303 i n.

Przy przyjęciu stanowiska, zgodnie z którym właściciel rzeczy obciążonej prawem zastawniczym jest dłużnikiem rzeczowym, możliwość jego pozwania o zapłatę nie budzi wątpliwości. Natomiast przyjęcie poglądu, że właściciel rzeczy obciążonej prawem zastawniczym nie jest zobowiązany do zapłaty, stawia pod znakiem zapytania możliwość wystąpienia przeciwko niemu z powództwem o zapłatę. Jak bowiem podkreśla się w literaturze, żądanie znoszenia przez właściciela egzekucji z obciążonej nieruchomości (prawa) nie mieści się w żadnej z kategorii rodzajów powództw (o świadczenie, ustalenie lub ukształtowanie stosunku prawnego), a wyrok opiewający na „znoszenie egzekucji” nie nadawałby się do wykonania. W związku z tym zwraca się uwagę na brak harmonizacji między przepisami prawa materialnego oraz procesowego i wskazuje się, że dopóki nie nastąpi zmiana przepisów postępowania cywilnego, wierzyciel hipoteczny powinien w pozwie skierowanym przeciwko właścicielowi obciążonej nieruchomości (prawa), niebędącym dłużnikiem osobistym, formułować żądanie zasądzenia kwoty w wysokości, do której właściciel odpowiada z obciążonego przedmiotu za zabezpieczoną hipoteką wierzytelność. Równocześnie postulowane jest dostosowanie przepisów prawa procesowego do prawa materialnego²⁷.

Jak wynika z powyższego, możliwość wszczęcia egzekucji przeciwko zastawcy czy właścicielowi nieruchomości obciążonej hipoteką uzależniona jest od uzyskania wyroku zasądającego od tej właśnie osoby świadczenie zabezpieczone rzeczowo i takie właśnie rozwiązanie stosuje się w praktyce.

Nie wszystkie argumenty przeciwników teorii obligacji realnej pozostają aktualne w odniesieniu do sytuacji prawnej małżonka dłużnika w sytuacjach objętych hipoteką art. 41 § 1 k.r.o. W szczególności nie występuje tu problem podnoszony w przypadku praw rzeczowych — na gruncie praw zastawniczych podkreśla się, że na właścicielu rzeczy obciążonej ciąży jedynie obowiązek nieingerowania w sferę uprawnień przysługujących uprawnionemu z prawa rzeczowego; polski system prawa nie zna bowiem prawa rzeczowego, które zobowiązywałoby do świadczenia. Przeciwno postawieniu tezy, zgodnie z którą małżonek dłużnika jako dłużnik jest zobowiązany do świadczenia na rzecz wierzyciela, nie przemawia także obecne brzmienie art. 41 § 1 k.r.o. Podkreślenia wymaga, że przepis ten w pierwotnym brzmieniu stanowił, iż „wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku wspólnego także wtedy, gdy dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków”, jednak od 20 stycznia 2005 r. ma on inne brzmienie: „Jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków”²⁸. Powstaje więc pytanie, czy obecne sformułowanie art. 41 § 1 k.r.o. jest przypadkowe, czy też ustawodawca świadomy problemów związanych z poprzednim brzmieniem tego przepisu celowo zrezygnował z określania jako dłużni-

²⁷ J. Pisuliński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *op. cit.*, s. 779 i n.

²⁸ Nowelizacja ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy — Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691).

ka tylko jednego z małżonków. Analiza uzasadnienia projektu ustawy wprowadzającej zmiany do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego prowadzi do wniosku, że w ocenie ustawodawcy wprowadzenie wymogu uzyskania zgody współmałżonka jako przesłanki możliwości zaspokojenia się przez wierzyciela z majątku wspólnego małżonków nie spowodowała tego, że oboje małżonkowie są dłużnikami. W uzasadnieniu projektu w komentarzu do proponowanego nowego brzmienia art. 41 k.r.o. wskazano bowiem: „Proponuje się całkowicie nowe ujęcie problematyki zaspokojenia z majątku wspólnego wierzyciela, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków. Polega ono na odróżnieniu sytuacji, gdy zobowiązanie zostaje zaciągnięte za zgodą współmałżonka od sytuacji, gdy takiej zgody nie udzielono”²⁹.

Jak już wskazano, brak podstaw do twierdzenia, że tryb uregulowany w art. 787 k.p.c. stanowi jedyną drogę uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika. Także stwierdzenie, że małżonek dłużnika nie ma statusu dłużnika, nie podważa tezy o możliwości wystąpienia z powództwem również przeciwko niemu. Przyjąć należy, że między wierzycielem a małżonkiem dłużnika istnieje stosunek prawny, zaś wierzycielowi przysługuje roszczenie materialnoprawne, którego dochodzenie na drodze sądowej jest dopuszczalne³⁰. Wierzycielowi przysługuje więc roszczenie nie tylko wobec dłużnika, lecz także przeciwko małżonkowi dłużnika, a roszczenie to przyznaje wierzycielowi art. 41 k.r.o. Jest to roszczenie o zaspokojenie długu drugiego małżonka z majątku wspólnego nie tylko wobec dłużnika, lecz także przeciwko małżonkowi dłużnika. Po stronie małżonka dłużnika, a więc osoby ponoszącej odpowiedzialność, lecz niebędącej dłużnikiem, istnieje obowiązek poddania się egzekucji z mienia, z którego osoba ta odpowiada. Trudno przyjąć, że ustawodawca przyznał wierzycielowi prawo do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków, jednak wierzyciel nie ma możliwości realizacji tego uprawnienia na drodze procesowej, poprzez wniesienie pozwu także przeciwko małżonkowi dłużnika.

Pozostaje więc rozstrzygnięcie problemu, jak wierzyciel winien sformułować żądanie pozwu, pozywając obojga małżonków. Przyjąć należy, że właściwe jest rozwiązanie, zgodnie z którym powód powinien żądać zasądzenia od obojga małżonków w ten sposób, że spełnienie świadczenia przez jednego z nich zwalnia w tym zakresie także drugiego małżonka, z zastrzeżeniem na rzecz małżonka dłużnika możliwości powołania się w czasie egzekucji na ograniczenie jego odpowiedzialności do składników majątku wspólnego (art. 319 k.p.c.). Polskie prawo nie zna bowiem sposobu egzekucji, który pozwoliłby wykonać wyrok orzekający obowiązek znoszenia egzekucji przez małżonka dłużnika i w konsekwencji wyrok taki byłby niewykonalny. Istnieją środki egzekucji zaniechania lub nieprzeszkadzania czynności wierzyciela, jednak nie są one przydatne przy egzekucji obowiązku znoszenia egze-

---

²⁹ Druk nr 1566 z 23 kwietnia 2003 r., [http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/1566/\\$file/1566.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/1566/$file/1566.pdf).

³⁰ F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od osób ponoszących odpowiedzialność a niebędących dłużnikami*, Nowe Prawo 1976, nr 9, s. 1220.

kucji. Nie można wszcząć postępowania egzekucyjnego na podstawie orzeczenia nakazującego znoszenie egzekucji, a tym samym jego uzyskanie byłoby niecelowe.

Zgodnie z art. 319 k.p.c. jeżeli pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości, sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo, zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. Powstaje pytanie, czy przepis ten dotyczy wyłącznie tych sytuacji, gdy pozwanym jest dłużnik ponoszący ograniczoną odpowiedzialność, czy znajduje zastosowanie także wtedy, gdy pozwanym jest osoba ponosząca odpowiedzialność, a niebędąca dłużnikiem³¹. Wydaje się, że art. 319 k.p.c. znajduje zastosowanie w obu tych sytuacjach. Przede wszystkim z jego treści nie wynika ograniczony zakres zastosowania, brak także podstaw do jego zawężającej wykładni. Niewątpliwie pozwany małżonek ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych, tak więc sytuacje objęte hipotezą art. 41 § 1 k.r.o. objęte są także art. 319 k.p.c. Co więcej, art. 319 k.p.c. nie posługuje się słowem „dłużnik”, lecz pozwany (użycie przez ustawodawcę słowa „wierzyciel” mogłoby ewentualnie przemawiać za tym, że art. 319 k.p.c. nie znajduje zastosowania w tych przypadkach, gdy pozwanym jest osoba ponosząca odpowiedzialność, a niebędąca dłużnikiem). Przekonywająca jest argumentacja F. Zedlera wyjaśniająca sens posłużenia się przez ustawodawcę w art. 319 k.p.c. zwrotem „sąd może”³². Otóż dla zrozumienia tego sformułowania konieczne jest zestawienie art. 319 k.p.c. z art. 837 k.p.c. Stosownie do tego przepisu: „Dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. Zastrzeżenie nie jest konieczne, jeżeli świadczenie zostało zasądzone od nabywcy majątku, od zarządcy ustanowionego przez sąd, kuratora spadku lub wykonawcy testamentu z powierzonego im majątku albo od Skarbu Państwa jako spadkobiercy”. Zastrzeżenie o ograniczonej odpowiedzialności nie jest więc konieczne w przypadkach wskazanych w art. 837 k.p.c. Natomiast we wszystkich innych sytuacjach, gdy pozwanym jest osoba ponosząca ograniczoną odpowiedzialność, konieczne jest zamieszczenie w orzeczeniu zastrzeżenia o ograniczonej odpowiedzialności.

Z tych względów można przyjąć, że wierzyciel ma możliwość wystąpienia przeciwko obojgu małżonkom z powództwem o zapłatę, zaś w tytule egzekucyjnym powinno zostać zamieszczone zastrzeżenie o ograniczonej odpowiedzialności małżonka dłużnika.

Na zakończenie tej części rozważań można zastanowić się nad charakterem współuczestnictwa między małżonkami w razie łącznego ich pozwania przez wierzyciela. Oczywiście jest, że nie jest to współuczestnictwo konieczne (art. 72 § 2

³¹ Tak A. Zieliński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2010, s. 520; K. Piasecki (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–366*, t. 1, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010, s. 1498.

³² F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych...*, *op. cit.*, s. 1222.

k.p.c.), skoro łączny udział małżonków w postępowaniu nie jest wymagany. Powstaje jednak pytanie, czy jest to współuczestnictwo materialne (art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c.), czy formalne (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.).

O współuczestnictwie materialnym można mówić w tych przypadkach, gdy przedmiot sporu stanowią prawa lub obowiązki wspólne dla powodów lub pozwanych lub oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej³³. Jak już wskazano wcześniej, małżonek dłużnika nie jest dłużnikiem, lecz odpowiada za cudzy dług; nie staje się stroną czynności prawnej, na dokonanie której przez małżonka wyraził zgodę. Nie można tu więc mówić o wspólnych obowiązkach pozwanych małżonków, obowiązki te nie są też oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej, co wyklucza współuczestnictwo materialne.

Nie są jednak spełnione także przesłanki współuczestnictwa formalnego. Ma ono miejsce w tych sytuacjach, gdy przedmiot sporu stanowią roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, jeżeli ponadto właściwość sądu jest uzasadniona dla każdego z roszczeń lub zobowiązań z osobna, jako też dla wszystkich wspólnie. Nie można bowiem twierdzić, że zobowiązania pozwanych małżonków są oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej. Dłużnik odpowiada jako strona umowy, natomiast odpowiedzialność małżonka dłużnika majątkiem wspólnym wynika z art. 41 § 1 k.r.o.

Można więc przyjąć, że w sytuacjach tych mamy do czynienia ze współuczestnictwem nienazwanym³⁴.

4. ZABEZPIECZENIE POWÓDZTW WYTACZANYCH PRZEZ WIERZYCIELA PRZECIWKO DŁUŻNIKOWI POZOSTAJĄCEMU W ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIM

Kolejną istotną kwestią wymagającą omówienia jest zabezpieczenie powództw w sytuacjach objętych hipotezą art. 41 § 1 k.r.o. Postanowienia o zabezpieczeniu mają różny charakter. Zgodnie z art. 743 § 1 k.p.c., jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji, do wykonania tego postanowienia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, z tym jednak, że sąd nadaje postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia klauzulę wykonalności z urzędu.

---

³³ Warto wskazać, że w literaturze przyjmuje się (pogląd przeważający), że w przypadku odpowiedzialności dłużnika oraz właściciela nieruchomości niebędącego dłużnikiem osobistym ma miejsce tzw. solidarność nieprawidłowa (*in solidum*), zaś w razie łącznego pozwania tych osób ma miejsce współuczestnictwo materialne; por. m.in. A. Marciniak: *Dochodzenie roszczeń zabezpieczonych zastawem lub hipoteką*, Sopot 2001, s. 73 i literatura oraz orzecznictwo tam cytowane. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 listopada 1998 r., I CKN 864/98, Legalis nr 43791, przyjął jednak, że „występuje między nimi co najmniej współuczestnictwo formalne (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.) (...)”.

³⁴ Na konieczność wyróżnienia tego rodzaju współuczestnictwa wskazała M. Jędrzejewska: *Współuczestnictwo procesowe. Istota — zakres — rodzaje*, Warszawa 1975, s. 226 i n.

Wśród postanowień, mocą których udzielono zabezpieczenia, można wyróżnić 1) postanowienia, które nadają się do wykonania przez organ egzekucyjny; 2) postanowienia podlegające wykonaniu w inny sposób, na przykład przez przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, przez wpis do księgi wieczystej oraz 3) postanowienia, które nie nadają się do wykonania i charakteryzują się jedynie skutecznością, na przykład ustanawiające zakaz zbywania przedmiotów lub praw objętych postępowaniem.

Jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia nadaje się do wykonania przez organ egzekucyjny, sąd nadaje temu postanowieniu klauzulę wykonalności z urzędu, chyba że uzależnił jego wykonalność od złożenia przez uprawnionego kaucji na zabezpieczenie roszczeń obowiązanego, jakie mogą powstać w wyniku wykonania postanowienia o zabezpieczeniu (art. 739, art. 1151² § 2 k.p.c.).

O ile pozwani są oboje małżonkowie, nie ma problemu z wykonaniem postanowienia o zabezpieczeniu, ponieważ klauzula wykonalności nadawana jest przeciwko obojgu małżonkom. Natomiast jeżeli pozwany jest tylko dłużnik, zastosowanie znajduje art. 743¹ k.p.c. Przepis ten został wprowadzony do kodeksu postępowania cywilnego ustawą o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 2 lipca 2004 r.³⁵

Zgodnie z jego § 1, postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wydane przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim stanowi podstawę do podjęcia czynności związanych z wykonaniem zabezpieczenia na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego. Stosownie do § 2 w terminie tygodnia od dnia dokonania pierwszej czynności związanej z wykonaniem zabezpieczenia małżonek obowiązanego może sprzeciwić się wykonaniu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, o czym organ wykonujący zabezpieczenie niezwłocznie zawiadamia uprawnionego. Sprzeciw małżonka obowiązanego, o którym mowa w § 2, nie wstrzymuje wykonania zabezpieczenia. Jeżeli jednak zabezpieczenie prowadzi do zaspokojenia uprawnionego, wstrzymuje się wypłatę pieniędzy uzyskanych w postępowaniu zabezpieczającym (§ 3). Natomiast zgodnie z § 4 w razie sprzeciwu, o którym mowa w § 2, uprawniony może w terminie dwóch tygodni od dnia zawiadomienia, pod rygorem upadku zabezpieczenia w zakresie wykonania na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego, wystąpić do sądu o nadanie temu postanowieniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązanego. Przepisy art. 787 stosuje się odpowiednio. Upadek, o którym mowa w zdaniu pierwszym, następuje również w razie oddalenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności.

W wyniku wprowadzenia tego przepisu nastąpiło poszerzenie możliwości wykonania postanowień o udzieleniu zabezpieczenia poprzez umożliwienie organowi wykonującemu zabezpieczenie podjęcia stosownych czynności także w odniesieniu do mienia wchodzącego w skład majątku wspólnego obowiązanego i jego

---

³⁵ Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

małżonka. Przepis dopuszcza podjęcie takich czynności bez konieczności uzyskania przez uprawnionego klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązanego.

Formą obrony małżonka obowiązanego jest sprzeciw wobec wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia obejmującego składniki majątku wspólnego. Zachowanie terminu do jego zgłoszenia powoduje, że wykonanie zabezpieczenia jest w późniejszym terminie uzależnione od złożenia przez uprawnionego najpierw wniosku o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi zabezpieczającemu przeciwko małżonkowi obowiązanego, a następnie uwzględnienia tego wniosku przez sąd.

Skutkiem niezachowania przez uprawnionego terminu do złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności lub jego oddalenia przez sąd jest upadek zabezpieczenia z mocy prawa, w „zakresie jego wykonania na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego”.

Jest to kolejny argument za tym, by w przypadku, gdy wierzyciel nie dysponuje dokumentami, o których mowa w art. 787 k.p.c., pozywać obu małżonków, gdyż łączne ich pozwanie umożliwi uzyskanie zabezpieczenia roszczenia na majątku wspólnym.

5. POWÓDZTWO Z ART. 52 § 1A K.R.O. — UWAGI DOTYCZĄCE KWESTII PROCESOWYCH

Omawiając sytuację wierzyciela osoby pozostającej w związku małżeńskim, nie można pominąć regulacji art. 52 § 1a k.r.o., wprowadzonej ustawą z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów³⁶.

Zgodnie z tym przepisem ustanowienia przez sąd rozdzielności majątkowej może żądać także wierzyciel jednego z małżonków, jeżeli uprawdopodobni, że zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga dokonania podziału majątku wspólnego małżonków. Przepis ten umożliwia wierzycielowi daleko idącą ingerencję w stosunki majątkowe małżonków. Jak wynika z uzasadnienia rządowego projektu noweli z dnia 7 września 2007 r., celem nowelizacji art. 52 było zabezpieczenie sytuacji prawnej wierzyciela jednego z małżonków — tego zabezpieczenia nie wprowadziła reforma małżeńskiego prawa majątkowego dokonana ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r.³⁷

Nie budzi wątpliwości teza, zgodnie z którą wystąpienie przez wierzyciela z powództwem o ustanowienie przez sąd rozdzielności majątkowej jest zasadne w tych przypadkach, gdy zaspokojenie nie może nastąpić z majątku wspólnego

---

³⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 1228.

³⁷ Por. też I. Gredka: *Uwagi o projektowanej nowelizacji art. 52 § 2 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Przegląd Legislacyjny 2007, nr 1, s. 94 i n.

małżonków. Ustanowienie przez sąd rozdzielności oznacza ustanie ustawowej wspólności majątkowej i przynależenie do majątku każdego z małżonków udziału w dotychczasowym majątku wspólnym.

Ponieważ celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyłącznie kwestii proceduralnych związanych z sytuacją wierzyciela osoby pozostającej w związku małżeńskim w ustroju wspólności ustawowej, pominię analizę przesłanek umożliwiających orzeczenie rozdzielności majątkowej na żądanie wierzyciela. Kwestie proceduralne dotyczące art. 52 § 1a k.r.o. przedstawiają się zaś następująco. W sytuacji gdy powództwo wytacza wierzyciel, konieczne jest pozwanie obu małżonków; jest to współuczestnictwo konieczne i jednolite. Niezależnie od tego, wierzyciel może być interwenientem ubocznym po stronie powoda w sytuacji, gdy z powództwem wystąpi małżonek (art. 52 § 1 k.r.o.). Gdy postępowanie z powództwa jednego z małżonków jest w toku, nie wyklucza to wystąpienia z powództwem przez wierzyciela, gdyż różne są przesłanki orzeczenia w tych przypadkach. Natomiast wystąpienie z powództwem przez wierzyciela umożliwia mu uzyskanie zabezpieczenia.

Zabezpieczenie powództwa z art. 52 § 1a k.r.o. polegać może na nałożeniu na jednego lub obojga małżonków ograniczeń w zakresie zarządu majątkiem wspólnym.

6. OGŁOSZENIE UPADŁOŚCI DŁUŻNIKA POZOSTAJĄCEGO W ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIM

W pewnych sytuacjach (gdy wierzycieli nie ma zbyt wielu) korzystniejszym rozwiązaniem dla wierzyciela niż wystąpienie z powództwem z art. 52 k.r.o. może okazać się złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości, a to ze względu na regulację art. 124 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze³⁸. Zgodnie z art. 124 ust. 1 p.u.n., w razie ogłoszenia upadłości jednego z małżonków wspólność ustawowa między małżonkami ustaje z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości, a majątek wspólny wchodzi do masy upadłości. Podział majątku wspólnego po ogłoszeniu upadłości jednego z małżonków jest wyłączony.

Jak wynika z regulacji art. 124 p.u.n., w przypadku, w którym do powstania rozdzielności dochodzi wskutek ogłoszenia upadłości jednego z małżonków, zasady ogólne z art. 41 k.r.o. zostają znacząco zmodyfikowane³⁹. W takiej sytuacji cały majątek wspólny wchodzi do masy upadłości, a tym samym wierzyciele upadłego, którzy według zasad ogólnych mogliby zaspokoić się tylko z majątku osobistego swego dłużnika oraz z jego udziału w majątku wspólnym, będąc uprawnionymi do

³⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 1112 ze zm.

³⁹ Trafnie J. Pisuliński wskazuje na niekonsekwencję ustawodawcy, który z jednej strony w nowym art. 41 k.r.o. chroni majątek wspólny przed egzekucją na zaspokojenie długów jednego z małżonków, natomiast w art. 124 p.u.n. w praktyce pozbawia ochrony małżonka niebędącego dłużnikiem; J. Pisuliński: *O potrzebie reformy przepisów regulujących stosunki majątkowe między małżonkami*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2012, nr 2, s. 216.

zaspokojenia z masy upadłości, mogą uczestniczyć w podziale sum pochodzących z likwidacji także tej części majątku wspólnego, która w innej sytuacji przypadłaby małżonkowi upadłego. Oczywiście, poza masą upadłości pozostaje majątek osobisty małżonka upadłego. Natomiast małżonek upadłego może dochodzić w postępowaniu upadłościowym należności z tytułu udziału w majątku wspólnym, zgłaszając tę wierzytelność sędziemu–komisarzowi (art. 124 ust. 3 p.u.n.), jednakże zgodnie z art. 124 ust. 4 p.u.n., domniemywa się, że majątek wspólny powstały w okresie prowadzenia przedsiębiorstwa przez upadłego został nabyty ze środków pochodzących z dochodów tego przedsiębiorstwa. Tym samym małżonek chcący skutecznie dochodzić od masy upadłości swojego roszczenia z tytułu udziału w majątku wspólnym powinien obalić to domniemanie i wykazać, że majątek powstał z innych źródeł — tylko w takim przypadku może on ograniczyć swoją odpowiedzialność swoim udziałem w majątku wspólnym. W tym zakresie, w jakim małżonek odpowiada za zobowiązania upadłego swoim udziałem w majątku wspólnym, jego roszczenie zgłoszone do masy nie powinno być uznane. W tej części, w której udowodni inne pochodzenie majątku wspólnego bądź wykaże większy niż połowa swój udział w tym majątku, jego roszczenie będzie uznane na liście wierzytelności i zaspokojone w drodze podziału⁴⁰.

W gorszej sytuacji znajdują się także wierzyciele małżonka upadłego, którzy według zasad ogólnych mogliby się zaspokoić także z tej części majątku osobistego swego dłużnika, która obejmuje jego udział w majątku wspólnym. Nie mogą oni bowiem uczestniczyć w postępowaniu upadłościowym, ponieważ nie są wierzycielami upadłego. Mogą jedynie poszukiwać zaspokojenia z pozostałej części majątku osobistego małżonka upadłego oraz z jego wierzytelności z tytułu udziału w majątku wspólnym.

7. PODSUMOWANIE

Jak wynika z przedstawionych rozważań, obecna regulacja ustawowa mająca na celu umożliwienie wierzycielowi zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków budzi wątpliwość. Dokonując wykładni przepisów, można przyjąć, że wierzyciel może pozwać także małżonka dłużnika i takie stanowisko prezentowane jest w niniejszym opracowaniu. Wskazane jest jednak jednoznaczne uregulowanie tej kwestii. Możliwość taka ma bowiem istotne znaczenie dla wierzyciela osoby pozostającej w związku małżeńskim, zaś niepewność co do rozstrzygnięcia sądowego, jakie może zapasć, utrudnia wierzycielowi realizację jego praw.

Uregulowanie tej kwestii przez ustawodawcę pozwoliłoby także na usunięcie wątpliwości, jakie pojawiają się obecnie, dotyczących sposobu sformułowania żą-

---

⁴⁰ P. Zimmerman: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 167.

dania pozwu i w konsekwencji sentencji wyroku wydanego przeciwko małżonkowi dłużnika.

W omawianym zakresie niezwykle istotną regulacją jest także art. 124 p.u.n. określający wpływ ogłoszenia upadłości dłużnika pozostającego w związku małżeńskim na sytuację prawną wierzyciela. Przepis ten modyfikuje znacząco zasady ogólne z art. 41 k.r.o. i jak się wydaje — można postawić pytanie, czy wobec przyjętych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym ogólnych zasad odpowiedzialności majątkiem wspólnym za długi jednego z małżonków i ochrony małżonka dłużnika nie jest to ingerencja zbyt daleko idąca. Celowość utrzymania tej regulacji w mocy wymaga uważnego rozważania przez ustawodawcę w czasie obecnie prowadzonych prac nad nowelizacją ustawy prawo upadłościowe i naprawcze⁴¹. Regulacja ta w obowiązującym kształcie — ze względu na skutki, jakie ma wejście majątku wspólnego małżonków do masy upadłości — może bowiem skutkować utratą przez rodzinę materialnych podstaw egzystencji.

BARBARA JELONEK–JARCO

REMARKS ON FILING A STATEMENT OF CLAIM JOINTLY
AGAINST DEBTOR AND HIS SPOUSE AND A POSITION
OF A CREDITOR OF A MARRIED DEBTOR

S u m m a r y

The article addresses several problems relating to the enforcement of claims by a creditor from the joint property of the debtor and his spouse. Pursuant to Article 41 § 1 of the Family and Guardianship Code, if a spouse takes on an obligation with the consent of his spouse, the creditor is entitled to demand satisfaction also from the joint property of the spouses.

The first part of the paper discusses the problem whether it is possible to sue the debtor jointly with his spouse. Generally, it is sufficient for a creditor to sue only his debtor. In such a situation, a creditor is entitled to append the execution title issued against the debtor with the enforcement clause against the debtor's spouse. Such enforcement clause is issued in a separate, simplified proceedings. However, when the prerequisites for issuing such an enforcement clause against the debtor's spouse are not met, a question arises whether it is possible to sue also a debtor's spouse. The author analyses this problem and presents possible interpretation of Article 41 § 1 of the Family and Guardianship Code.

---

⁴¹ Por. informacja zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, <http://ms.gov.pl/pl/informacje/news,5485,v-kongres-prawa-upadlosciowego-inso-2013.html>.

A positive answer to the above question brings the author to the next issue, namely, how to formulate the request in the statement of claim against the debtor's spouse. The same question relates also to the wording of the judgment issued against both spouses. These problems are discussed in the second part of the article.

The third part of the paper is devoted to the issue of obtaining injunctive relief on the joint property of the debtor and his spouse. In the next part the author analyses procedural issues concerning the proceedings on establishment of divisibility of the property between the spouses instituted by the creditor (Article 52 § 1a of the Family and Guardianship Code). The final part of the article deals with the consequences of declaration of bankruptcy of the married debtor.